

Ur tidskriften *Clarté* 4-2009 [specialnummer om fossila bränslen]

Pepe Escobar

Välkommen till Pipelineistan

Oljefält och naturgasfyndigheter, ett nätverk av rörledningar och ett strategiskt nyckelområde i det storpolitiska spelet. Det är Pipelineistan, regionen kring Svarta havet och Kaspiska havet. Här kivas Ryssland, USA och EU om kvarvarande fossila tillgångar.

Priset på olja och naturgas må vara relativt lågt just nu, men låt er inte luras. Det tjugonde århundradets stora maktspel gäller alltid energi, och det utspelas på det väldiga schackbräde som kallas Euroasien. Rutorna bestäms av det nätverk av rörledningar som lagts över planetens hjärtpunkter för oljefyndigheter. Kalla det Pipelineistan. Om insatserna i detta spel redan är otroligt höga i Asien, så gäller detsamma för den europeiska delen av den jättelika euroasiatiska landmassan – jordens rikaste industriella område. Betrakta detta som vår tids verkliga politiska rysare.

Denna veckas film i Bryssel är *När Nato möter Pipelineistan*. Trots att det undgått nyhetsrubrikerna, så har Washington vid praktiskt taget alla den senaste tidens Nato-toppmöten sökt involvera tveksamma européer än djupare i den verksamhet som går ut på att skydda Pipelineistan. Det sker förstås redan i Afghanistan, där den utlovade rörledningen från Turkmenistan till Pakistan och Indien ännu inte ens byggts. Och det håller på att ske vid Europas gränser, även där kring rörledningar som ännu inte byggts.

Om du var tvungen att omvandla den europeiska delen av Pipelineistan till en formel, skulle det kunna göras på följande sätt: Nabucco (under påtryckningar från USA) visavi South Stream (under påtryckningar från Ryssland). Lugn – du kommer snart att förstå.

På den mest grundläggande planet handlar det återigen om ett försök av väst att kringgå ryskt inflytande inom energiförsörjningsområdet. För att det ska kunna bli verklighet skulle dock Europa behöva lägga beslag på Centralasiens energiresurser, något som är lätt sagt, men som

visat sig förvånansvärt svårt att genomföra. Inte undra på att Natos generalsekreterares särskilda ombud Robert Simmons samlat på sig stora mängder bonuspoäng under sina många flygturer till Centralasien de senaste åren.

Precis under ytan av en ömtålig *entente cordiale* mellan EU och Ryssland lurar risken för ett energikrig där alla medel är tillåtna. EU och USA sätter sitt hopp till en blivande 3 300 kilometer lång rörledning kallad Nabucco, värd 10,7 miljarder dollar. Planeringsarbetet tog sin början redan år 2004, och om allt går vägen (vilket det kanske inte gör) kommer byggnationen att påbörjas år 2010. Så den som är Nato-optimist kan hoppas på att gas från Kaspiska havet, och kanske till och med från Iran (om man bortser från den amerikanska blockaden), kommer att börja flöda genom den redan år 2015. Gasen kommer att levereras till Erzurum i Turkiet, för att sedan transporteras till Österrike via Bulgarien, Rumänien och Ungern.

Varför, kan man fråga sig, är den rör-ledning som ska rädda Europa uppkallad efter Verdi-operan Nebudkadnessar (Nabucco)? Tja, österrikiska och turkiska energichefer råkade se operan ifråga i Wien år 2002, då de möttes för att rådgöra om sina energiförsörjningsproblem, och de lät sig svepas med av den bibliska historien om det judiska folkets svårigheter i exil under kung Nabucco (Nebudkanessar) och den kärlekshistoria som utspelar sig mitt i en rasande frihetskamp. Det kan ändå tyckas en aning långsökt att förvandla en samling stålrör till dramakaraktärer.

Men teatern finns förstås inte främst i rörläggningen, utan i politiken och den strategiska innebörden av rörledningen. I Östeuropa, till exempel, ses Nabucco inte som ett europeiskt ekonomi- eller energiprojekt, utan som en skapelse av Washington, precis som var fallet med Baku-Tblisi-Ceyhan-rörledningen, från Azerbadjan till Turkiet, som president Bill Clinton och hans stab stödde med sådan kraft under 1990-talet, och som slutligen färdigställdes år 2005. För dem som aldrig trott att det kalla kriget var över – bland dem östeuropéerna – är det än en gång "the good guys" (Väst) kontra "commies" ... ursäkta, ryssarna ... vid ett energirikt OK Corral.

Rysslands svar på Nabucco är den 1 200 kilometer långa South Stream-rörledningen, värd 15 miljarder dollar, som också planeras bli klar år 2015. Den är avsedd att forsla sibirisk naturgas under Svarta havet från Ryssland till Bulgarien. Från Bulgarien ska en av rörledningens förgreningar löpa söderut genom Grekland till södra Italien, medan en annan ska löpa genom Serbien och Ungern mot norra Italien.

Nu introduceras ännu en rörledning i sammanhanget. Nord Stream, värd 9,1 miljarder dollar kommer snart att slingra sig från västra Ryssland under Östersjön till Tyskland, som redan importerar 41,5 procent av sin naturgas från Ryssland. Det gigantiska ryska energibolaget Gazprom kontrollerar 51 procent av aktierna i Nord Stream, medan resten tillhör tyska och nederländska bolag. Styrelseordförande är ingen mindre än den tyske före detta förbundskanslern Gerhard Schröder.

Allt detta sammantaget är det uppenbart att Ryssland, med sina rörledningar som grenar ut sig åt alla håll och tränger långt in i Europa, ställer till problem för Nabuccos framtid, och är ett frustrationsmoment för Washingtons planer på tygla den ryska energijätten.

Och då har vi ändå inte nämnt Ukhta, som flertalet aldrig hört talas om, såvida de inte är i energibranschen. Det är en liten håla i den ryska autonoma republiken Komi, 350 kilometer från polcirkeln. Byggt av tvångsarbetare, var det en gång en del av Alexander Solsjenitsyns Gulagarkipelag. Omkring år 2030 kommer namnet att vara allmänt känt. Då kommer en rörledning från det avlägsna Ukhta att förse Europa med naturgas och samhället blir till en av Nord Streams knutpunkter.

Medan både Nabucco och South Stream ännu är i planeringsstadiet är Nord Stream snart på banan. År 2010 kommer den att ha ett tunnelsystem under Östersjön på väg mot Tyskland. År 2011 bör den kunna börja leverera, och en andra rörledning – 12 meter bred, 100 000 rör lång – kommer att vara under uppbyggnad, avsedd att kunna fördubbla kapaciteten till år 2014. Gazproms verkställande direktör Alexei Miller skrädder inte orden: Det här, säger han, blir ”världens säkraste och mest moderna rörledning”.

Vad har Verdiälskarna att sätta emot? Mitt i en global recession satsar Gazprom åtminstone 20 miljarder dollar på att erövra Europa via Nord Stream och South Stream. Strategin är oslagbar: att pumpa gas under havet direkt till Europa, och undvika besvärliga genomfartssträckor genom oroliga länder såsom Ukraina. Inte undra på att Gazprom, som i dag kontrollerar 26 procent av den europeiska naturgasmarknaden, förväntas ha en 33-procentig andel år 2020.

Med andra ord så verkar energikriget mellan Nabucco och South Stream på många sätt redan vara avgjort. Nabucco kan i bästa fall komma att bli en andra gradens rörledning, och förblir oförmögen att infria Washingtons hopp om en frigörelse av EU från det ryska energiberoendet.

Bryssel befinner sig, som väntat, i sin vanliga mångspråkiga politiska röra. De flesta byråkraterna i dess monstruösa direktivspottande kropp – EU-kommissionen – beklagar sig offentligt över ”rörledningskriget”. Å andra sidan medger Ona Jukneviene, ordförande för de kommittéer vid Europaparlamentet som ansvarar för Centralasien, att Nabucco inte kan vara det enda alternativet.

Reinhard Mitschek, verkställande direktör för Nabuccokonsortiet, försöker att låta lugn och optimistisk då han betonar att ”vi kommer att transportera rysk gas, azerisk gas, irakisk gas”. Andris Piebalgs, europeisk topp tjänsteman för energifrågor kan inte annat än att vara pragmatisk: ”Vi kommer att fortsätta att arbeta med Ryssland eftersom Ryssland har energiresurser”.

Från affärsmässig synpunkt är det svårt att bemöta South Streams försäljningsargument. Till skillnad från Nabucco kommer de att tillhandhålla billigare, helrysk naturgas, som inte har behövt färdas genom potentiella krigszoner, och medan Nabucco alltid kommer att ha begränsade mängder kaspisk naturgas att erbjuda marknaden, har South Stream, tack vare ryska resurser, gott om utrymme att öka tillförseln.

Faktum är att Nabucco ännu så länge inte har några garanterade naturgaskällor. För att man ska kunna förse med gas från energirika Turkmenistan, bara för att ta ett exempel, så skulle turkmenska ledare behöva bryta ett avtal de redan slutit med Ryssland, som för närvarande köper all den gas som landet exporterar. Det är knappast troligt att Moskva kommer att låta en för detta Sovjetrepublik göra detta utan invändningar. Vidare skulle både Ryssland och Iran med lätthet kunna blockera en rörledning som går tvärs över Kaspiska havet.

Gazprom kommer att betala för att bygga upp South Stream, för att sedan till Europa distribuera och sälja gas som de redan har kontroll över. Nabucco å andra sidan, kommer att tvingas lita till ett komplext konsortium bestående av sex stater (Österrike, Ungern, Rumänien, Bulgarien, Turkiet och Tyskland) bara för att kunna finansiera en tredjedel av sina uppskattade omkostnader, och ska sedan söka övertyga betänksamma internationella bankmän att punga ut med resten.

Så vad hoppas Washington få ut av den här röran? Svaret är enkelt; gå tillbaka till den blivande utrikesministerns Hilary Clintons prövning i senaten den 13 januari 2009. Där fördömde hon Europas beroende av rysk naturgas och påtalade det akuta behovet av

”investeringar i den transkaspiska energisektorn”. Tänk på det som en signal: Obamas nya regering blir lika engagerad i Nabucco som Bushregeringen.

Vad som aldrig klargjorts är anledningen. Att gå in i Svarta havet är ett grundläggande geostrategiskt steg, då det är där som Europa möter Mellanöstern, Kaukasus och Centralasien. Följaktligen går man in i Bulgarien, där Betzmer blir hemvist för en av Pentagons nya flygbaser – en av sex nya strategiska baser som byggs utanför USA, och som har potential att bli lika betydelsefulla för Washingtons framtida spel som de trogna flygbaserna i Incirlik, Turkiet och Aviano, Italien tidigare varit. (Aviano var den viktigaste USA-Nato-basen för bombkampanjerna mot bosniska serberna 1995 och den 78 dagar långa bombningskampanjen mot Serbien 1999.)

Då Pentagonbaser redan smugits in bara ett stenkast från Sydväst- och Centralasien behöver man inte vara ett geni för att förstå den roll Bezmer kan spela i en framtida attack mot Iran (något som det ryska försvaret redan noterat). Då både Rumänien och Bulgarien blivit medlemmar i Nato, kan alliansens artikel 5 tillämpas. Enligt den kan Nato kan agera ”i händelse av kriser vilka skulle kunna äventyra euro-atlantisk stabilitet och påverka alliansens medlemmars säkerhet.”

På detta sätt sammanlänkas Pipelineistan och imperiet av amerikanska baser.

Varför har alla hakat upp sig på just centralasiatisk olja och naturgas? El-shad Nasirov, vice ordförande i Azerbajdzjans statligt ägda oljebolag SOCAR, förklarar det enkelt nog: ”Det är ett område där det finns olja och naturgas i överflöd, som inte är arabiskt, inte persiskt, inte ryskt, och heller inte OPEC.”

Detta är den kaspiska regionen, och om Europa har otur, skulle området, med avseende på energi, kunna komma att visa sig vara en samling ruttna fiskägg, snarare än den kaviar den gjort sig känd för. Ingen vet, trots allt, huruvida EU någonsin kommer att kunna köpa iransk gas via Nabucco. Ingen vet huruvida de centralasiatiska ”-stanerna” har tillräckliga mängder naturgas för att kunna försörja Ryssland, Kina och Turkiet, för att inte tala om Indien och Pakistan. Ingen vet huruvida ledarna i dessa stater kommer att våga frångå sina avtal med Gazprom.

Ända sedan en brittisk studie år 2008 fastslog att Turkmenistan skulle kunna tänkas ha jordens näst efter Ryssland största naturgasreserv har EU-kommissionen tagit till alla till buds stående medel för att söka förmå landet att förbinda sig att leverera en del av sina framtida naturgasutvinningar direkt till Europa – utan att gå via det ryska rörledningssystemet.

Turkmenistans outgrundlige ledare, Gurbanguly Berdymukhammedov, skulle bara behöva utdela ordern, men trots att EU-tjänstemän hävdar att han gått med på att sända en del naturgas mot Europa, har han aldrig officiellt bekräftat detta. Inte undra på: med ett ännu inte byggt Nabucco och en rörledning från hans land till Kina under uppbyggnad, kan Turkmenistan bara spela Pipelineistan-spel med Ryssland och Iran. Faktum är att Ryssland i praktiken kontrollerar flödet av turkmenisk gas under femton år framöver.

Om Gurbanguly någon gång skulle uttala de magiska orden – och förutsatt att ryssarna inte bestämmer sig för att sätta käppar i hjulet – kan han gifta ihop Turkiet, som är den huvudsakliga genomfartsleden, med EU och låta dem alla sjunga Verdi tillsammans under en lång tid framöver. Tills dess kommer dock oron att vara utbredd i Europa (och i Washington).

Enligt en tidigare hemligstämplad dossier från FSB, den ryska arvtagaren till KGB, kommer Ryssland, med tanke på Nabuccos tillkortakommanden, ”att vara den huvudsakliga leverantören av energi till Europa under överskådlig framtid.” Det handlar om att ha gasen och producera den. Vladimir Putin har påpekat det i årtal. Om Europa försöker kringgå

Ryssland kommer landet i stället att börja framställa egen naturgas i flytande form, något som skulle underlätta förvaring och transport världen över.

Det är i vart fall värt att uppmärksamma vad St. Petersburgs statliga institut för gruvdrift (där Putin avlade sin doktorsexamen) har att säga. Enligt dem motsvarar kvarvarande ryska naturgasreserver bara tjugo års behov. Då Ryssland har planer på att sälja upp till 40 procent sina inhemska gasreserver till utlandet, kan ”rysk” naturgas i framtiden snarare komma att betyda centralasiatisk naturgas. Det finns således ännu större anledning för ryssarna att försäkra sig om att turkmeniska och andra gasreserver strömmar norröver, snarare än västerut.

Vad än Washington tror, så är européerna väl medvetna om att det i verkligheten är orealistiskt att tro att man skulle kunna göra sig oberoende av Ryssland när det kommer till energitillförsel. Till syvende och sist behöver Europa snarare allt det kan få ifråga om naturgas-tillförsel: Nord Stream, South Stream och Nabucco. Merparten av naturgasen i detta Pipelineistanska virrvarr kan mycket väl komma att visa sig komma från Centralasien i vilket fall, en stor del skulle kunna komma från Iran, om Obamas regering någonsin normaliserar förhållandet till Iran.

Det är alltså så här läget för närvarande ser ut för den europeiska delen av Pipelineistan. Ryssland verkar i princip ha säkrat sin position som huvudleverantör av naturgas till Europa för en lång tid framöver. Därmed kommer vi till Turkiet, som är en nyckelfaktor i regionen, både för USA och EU. Som president Obama har påpekat är Turkiet både en verklig och en metaforisk bro mellan den kristna och den muslimska världen. Det är också ett idealiskt genomfartsland för förslande av icke-rysk gas till Europa och spelar nu därför sitt eget påpassligt komplexa Pipelineistanspel.

Sannolikt har de flesta inte, liksom i fallet Ukhta i avlägsna Sibirien, hört talas om Yumurtalik. Det är en hamnstad, inklämd mellan Medelhavet och Taurusbergen, mycket nära Ceyhan, där ändpunkten för två av Pipelineistans huvudleder återfinns: Kirkuk-Ceyhan-ledningen, som sträcker sig från Irak, samt den jättelika BTC-ledningen. Turkarna skulle vilja förvandla Yumurtalik-Ceyhan till Medelhavets motsvarighet till Rotterdam.

Trots drömmar om ett framtida EU-medlemskap vill Turkiet ogärna hamna i konflikt med Moskva. Inte desto mindre har man klivit på Nabucco-tåget och tagit ställning för en fungerande BTC-rörledning, vilket gör att landet redan befinner sig på potentiell kollisionskurs med Ryssland, som är dess största handelspartner. Det misshagar förstås inte Washington.

Å andra sidan närmar sig det turkiska ledarskapet mer och mer Iran, som förser Turkiet med 38 procent av dess olja och 25 procent av av dess naturgas. Ankara och Teheran har också gemensamma geopolitiska intressen (särskilt i att bekämpa kurdisk separatism). Tillsammans utgör de det bästa alternativet till Kaukasusregionen (Azerbajdzjan, Georgien) när det gäller att förse Europa med iransk naturgas. Naturligtvis retar det gallfeber på Washington.

Nabucco-konsortiet självt skulle förstås vara beredda att göra vad som helst för att få Iran att försörja rörledningen med gas. De är inte främmande för realpolitik: detta skulle endast vara möjligt om Washington såg till att få igenom en lösning på Irans kärnvapeninnehav. Iran, å sin sida, vet mycket väl hur det ska göra för att förföra Europa. Mohammad-Reza Nematzadeh, verkställande direktör för National Iranian Oil Company (NIOC), har vidhållit att Iran är Europas ”enda möjlighet”, om Nabucco ska lyckas.

Skulle Ryssland bara se på medan all denna naturgas gick dem förbi? Naturligtvis inte. I oktober 2007 ingick Putin ett avtal med Irans president Mahmoud Ahmadinejad enligt vilket Ryssland tillåts köpa Irans naturgas, i den händelse Iran inte kan sälja den till Nabucco, vilket tycks sannolikt med tanke på turbulensen i amerikansk utrikes- och inrikespolitik. Med andra ord: iransk naturgas kan, liksom centralasiatisk gas, komma att dyka upp i Europa som ”rysk”

naturgas. Det kommer inte att glädja Washington att se sin politik gentemot Europa och Iran på inbördes kollisionskurs.

När Turkiets premiärminister Tayyip Erdogan hotade att utdragna förhandlingar om ett turkiskt EU-medlemskap skulle kunna få honom att ”tänka om beträffande Nabucco”, så lystrade EU:s ledarskap (hur mycket Frankrike och Tyskland än säger sig vara emot ett Europa utan gränser”).

Pragmatiskt sett är de allra flesta väl medvetna om att de behöver ha utomordentligt goda förbindelser med Turkiet, för att en dag kunna få tillgång till den högsta vinsten i form av iransk naturgas. Det försätter Europas energipolitiska intressen i konflikt med medlemsstaternas preferenser gällande vilka som bör beviljas EU-medlemskap.

Nabucco lanserades formellt genom en mellanstatlig överenskommelse som träffades i Ankara i juli förra året. Turkiet, Österrike, Bulgarien, Rumänien och Ungern var representerade. Obamas Centralasiensändebud, Richard Morningstar (en veteran från BTC-äventyret) var också där. Men Centralasiens ”staner” var inte representerade.

Gurbanguly gjorde till sist entré, utan att ens ha lämnat Turkmenistan, för att vid ett möte den 10 juli med sina ministrar i huvudstaden, Ashgabat, (nästan) yttra de magiska orden: ”Turkmenistan, som håller fast vid principerna om diversifiering av världsmarknadens tillgång till energiresurser, kommer att tillvarata alla möjligheter som ges att ingå i betydande internationella projekt, såsom exempelvis Nabucco-projektet.”

Vid Nabuccos högkvarter i Wien håller man fast vid mantrat att det inte rör sig om något ”anti-ryskt projekt”. Detta till trots är alla medvetna om att ryska ledare gärna ser projektet omintetgjort, och inte någon, från Bryssel till Wien, Washington till Ashgabat, kan se hur man skulle kunna få till stånd en förbindelselänk mellan Centralasien och Europa via en icke-rysk rörledning – till en kostnad av mer än 10 miljarder dollar – utan en försäkran att turkmenisk, kazakisk, azerbajdzjansk och/eller iransk naturgas kommer att tillhandahållas.

Vem skulle kunna vara dumdristig nog att investera sådana summor utan någon garanti för att de hundratals milen av stålrör inte förblir tomma? Man behöver inte Verdi för att begripa att detta är en förbannat besynnerlig opera.

Översättning från engelska: Lisa Forsberg. Pepe Escobar är korrespondent för Asia Times och analytiker vid Real News. Artikeln publicerades först den 2 oktober i år, och publiceras här med författarens tillstånd. Escobars senaste bok heter Obama Does Globalistan.

Clartés "hemsida": <http://www.clarte.nu/>
